

MORMINTE SARMATICE DESCOPERITE LA MOGOȘOAIA-SAT ȘI DEALUL PISULUI — BUCUREȘTI

DE

MAGDA TZONY

În anul 1960 a fost semnalată descoperirea întâmplătoare a unui mormint de înhumăție în satul Mogoșoaia, de lângă București. Ajunși la fața locului, arheologii au reușit să surprindă *in situ* partea inferioară a scheletului și să recupereze de la descoperitori un vas aflat în același mormint. Cercetările făcute în zonă nu au mai dat la iveală alte morminte, descoperirea rămânând izolată¹. Vasul, alături de schița mormintului, cu reconstituirile posibile, au intrat apoi în colecțiile Muzeului național de antichități, de unde mi-a fost încredințat spre publicare.

Mormintul de la Mogoșoaia face parte din categoria mormintelor plane de înhumăție. Poziția scheletului, după oasele aflate *in situ* și informațiile primite de la descoperitori, pare să fi fost cea întinsă pe spate, cu picioarele ușor îndoite spre dreapta. Brațul drept era probabil întins pe lângă corp iar cel stâng, îndoit, se sprijinea cu palma pe bazin. Orientarea scheletului era N-S, cu capul la N (fig. 1).

Inventarul mormintului consta într-un vas lucrat la roată. E posibil ca unele obiecte mai mărunte să fi fost ignorate de către descoperitorii inițiali, sigur însă partea de schelet surprinsă *in situ* nu a avut inventar.

Vasul, descoperit în regiunea craniului, este un urcior lucrat la roată, dintr-o pastă cu nisip foarte fin, de culoare cenușie-deschis. Gîtul și toarta vasului lipsesc (fig. 2).

Un alt mormint a fost descoperit de Dinu V. Rosetti cu aproximativ 30 de ani în urmă cu ocazia cercetărilor arheologice de la Dealul Pisului. Am considerat necesar a-l prezenta aici, datorită semnificativelor asemănări cu mormintul de la Mogoșoaia. Din informațiile primite de la descoperitor, aflăm că scheletul era întins pe spate, cu picioarele ușor îndoite, mina stîngă se afla de-a lungul trupului, pe cînd cea dreaptă era îndoită avînd palma așezată pe bazin. Orientarea era N-S, cu capul spre N. În partea stîngă a craniului se afla o cană de lut, lucrată la roată, de culoare cenușie-vînată, cu gîtul ornamentat cu dungi verticale, lustruite. În pămîntul de deasupra scheletului, în dreptul mîinii stîngi, s-a găsit un fragment de oglindă de tip sarmatic².

După rit, cele două morminte credem că au aparținut unei populații nomade în migrație pe aceste meleaguri, populație ce practica înhumăția.

¹ Cercetările arheologice au fost întreprinse de Vlad Zirra și Suzana Dolinescu-Ferche.

² Mulțumim lui Dinu V. Rosetti care ne-a pus la dispoziție manuscrisul său. Asupra căniței se specifică că este asemănătoare cu cea descoperită la Măgura Jilavei, publicată în Germania, 18, 1934, 3, p. 208, fig. 2/5. Piesele au rămas în colecțiile MIMB unde nu le-am putut identifica.

Unele elemente legate de ritualul funerar ne determină să le atribuim sarmaților roxolani. Orientarea N-S, cu ușoare oscilații spre est sau vest, este întâlnită în cadrul mormintelor sarmatice descoperite pe teritoriul

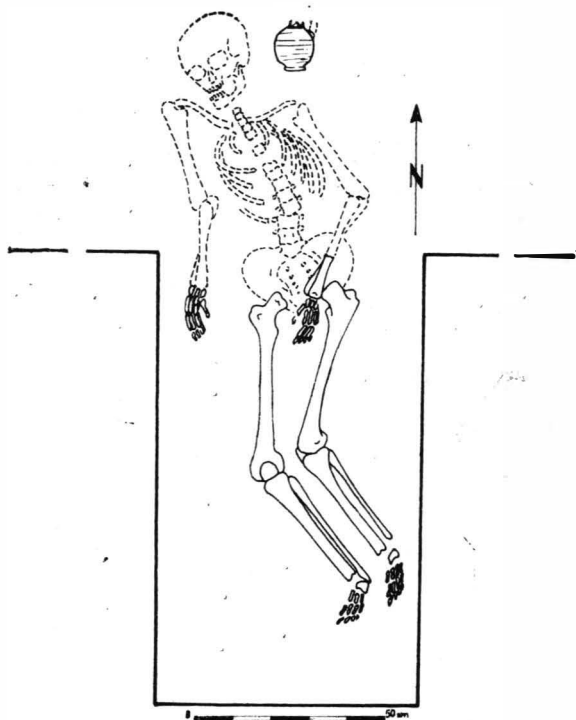

Fig. 1. Mogoșoaia. Planul mormintului sarmatic de înmormântare.

Munteniei³. Dealtfel, orientarea N-S este caracteristică sarmaților târzii (secolele II–IV e.n.) pînă în regiunile cele mai răsăritene ale spațiului locuit de ei⁴. Poziția scheletului, întins pe spate și cu picioarele chircite sau numai ușor îndoite, nu le este nici ea străină. O întâlnim în mediul sarmatic de pe teritoriul U.R.S.S.⁵, cît și pe teritoriul Munteniei⁶.

³ Oltenița (S. Morintz și Barbu Ionescu, SCIV, 19, 1968, 1, p. 95); Largu (I. T. Dragomir, Materiale, 3, 1957, p. 300–301; idem, Materiale, 5, 1959, p. 746–780); Cioinagi-Balintești (E. Zaharia, Materiale, 6, 1959, p. 897–901); Tirgșor (Gh. Diaconu, *Tirgșor – necropola din secolele III – IV e.n.*, București, 1965, p. 19–29); Gh. Bichir, în *Actes du VIIIe Congrès International des sciences préhistoriques et protohistoriques*, I, Belgrad, 1971, p. 275; idem, *Pontica*, 5, 1972, p. 137.

⁴ M. P. Abramova, SA, 1, 1959, p. 52–70.

⁵ K. F. Smirnov – V. G. Petrenko, *Savromaty Pavolžija i južnego Priural'ja*, Arh. SSSR – Svod arheologičeskikh istočnikov, D I – 9, Moscova, 1963, p. 20, pl. 5; M. P. Abramova, *op. cit.*, p. 52–54; M. I. Viazmitina, V. A. Ilinskaia ș.a., ArhPam, 8, 1960, p. 22 și urm.; G. B. Fedorov, MIA, 89, 1960, p. 349, pl. 43.

⁶ Gh. Bichir, *Pontica*, 5, 1972, p. 142, pl. 2/3.

În sprijinul atribuirii acestor morminte sarmaților subliniem și faptul că, în general, ele se găsesc izolate sau în grupuri mici, semn că aparțin unei populații nomade, în trecere pe aceste teritorii. Nu putem exclude

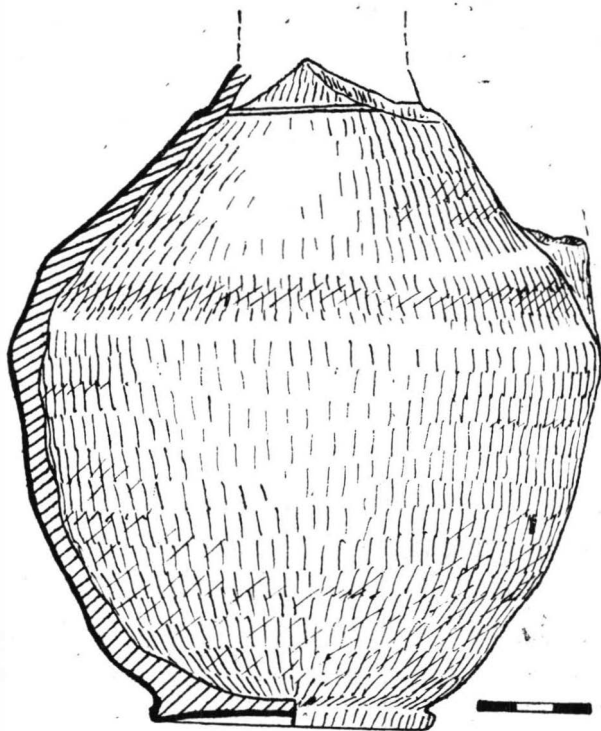

Fig. 2. Mogoșoaia. Urcior din mormintul sarmatic

nici existența unor cete semisedentarizate cărora le-au aparținut necropolele de la Tîrgșor⁷, Poienești⁸ sau Probota⁹.

Înhumările în morminte plane încep să devină tot mai frecvente la sarmații roxolani, din zonele cele mai vestice ale ariei lor de răspîndire¹⁰. Paralel a continuat însă și obiceiul înmormîntării în tumuli, atît de bine cunoscut în urma cercetării a numeroase curgane de pe teritoriul Uniunii Sovietice. Deși în proporție mai mică decît înmormîntările plane, în regiunile noastre sînt cunoscute înmormîntări secundare în tumulii deja existenți pe aceste locuri¹¹.

⁷ Gh. Diaconu, *op. cit.*

⁸ Radu Vulpe, *Materiale*, 1, 1953, p. 310–474; Gh. Bichir, *SCIV*, 12, 1961, 2, p. 262 și urm.

⁹ N. Zaharia, *Materiale*, 6, 1959, p. 20–21; N. Zaharia, Em. Zaharia, *Materiale*, 8, 1962, p. 601–605; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița și Em. Zaharia, *Așezări din Moldova. De la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea*, București, 1970, p. 69–71.

¹⁰ G. B. Fedorov, *MIA*, 89, p. 273–277; Gh. Bichir, *Pontica*, 5, 1972, p. 137–175.

¹¹ Ploiești – Triaj, Hagieni, Brăilița, Șendreni, Smeieni.

În ceea ce privește inventarul celor două morminte, din cele prezentate mai sus a reieșit că el este destul de sărac. Dealtfel nu sînt rare cazurile cînd el poate să lipsească complet din mormintele sarmatice. Obiceiul depunerii în morminte numai a unui vas îl găsim și în cazul altor descoperiri. În necropola de la Tîrșor, acest obicei primează față de cel al depunerii de două sau mai multe vase¹².

Urciorul descoperit în mormîntul de la Mogoșoia este lucrat în tehnica specifică dacilor. Ca tip de vas, acest urcior a fost preluat de la romani și apoi realizat în maniera proprie dacilor liberi. El nu cunoaște însă o răspîndire foarte mare, folosirea lui fiind destul de limitată. Din Moldova, cunoaștem un singur exemplar, descoperit în necropola de la Cioara-Oncești¹³. În Muntenia, forma de vas la care ne referim pare a fi mai frecventă: o găsim în necropola sarmatică de la Tîrșor¹⁴ ca și în așezările dacilor liberi de pe teritoriul orașului București, de la Militari¹⁵ și Străulești-Măicănești¹⁶.

Tot în zona Bucureștiului este semnalată descoperirea întîmplătoare a unui „puț” cu nu mai puțin de zece urcioare¹⁷. El a fost săpat în marginea terasei de la Străulești-Nuci, unde a fost descoperită și cercetată o locuire din prima jumătate a secolului al III-lea¹⁸. Din cele zece urcioare unul ne furnizează analogia cea mai apropiată. Acest urcior are corpul identic ca formă, fiind lucrat dintr-o pastă fină cu mult nisip, culoarea variînd de la cenușiu închis pînă la cenușiu deschis, cu unele pete roșietice, foarte probabil datorate arderii secundare¹⁹. Dacă admitem, cum este foarte probabil, că puțul a aparținut așezării mai sus-amintite, credem că și mormîntul de la Mogoșoia poate fi datat în aceeași vreme.

În cazul celui de-al doilea mormînt, cănița cu o toartă, de un anumit tip specific acestei perioade, a cunoscut o răspîndire deosebită. O întîlnim atît la carpii din Moldova²⁰, cît și în descoperirile sarmatice de pe teritoriul țării noastre și al R.S.S. Moldovenești²¹.

Cu toate că vasele au fost confecționate de olarii localnici, mormintele nu au aparținut etnic, așa cum s-ar putea crede, acestei populații. Amănuntele de rit și ritual pe care le-am discutat mai sus ne împiedică

¹² Gh. Diaconu, *op. cit.*, p. 23.

¹³ Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973, p. 323, pl. 91/1.

¹⁴ Gh. Diaconu, *op. cit.*, p. 23, pl. 15/6.

¹⁵ Urciorul cu nr. inv. 63 095/3 931, inedit în colecțiile MIMB, săpături Vlad Zirra.

¹⁶ M. Constantiniu, *MatIstMuzBucurești*, 6, 1959, p. 43—44.

¹⁷ Idem, *Contribuții la cunoașterea așezării dacilor liberi de la Străulești*, comunicare la a V-a sesiune de comunicări științifice a muzeelor, 5—7 iunie 1969.

¹⁸ Idem, *MatIstMuz*, București, 7, 1969, p. 13; În cadrul așezării a fost descoperită o monedă de la Severus Alexander, rămasă inedită în colecțiile MIMB.

¹⁹ Se află, inedit, în colecțiile MIMB la nr. inv. 98 835/6 130.

²⁰ Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973, p. 82—84.

²¹ G. B. Fedorov, *MIA*, 89, p. 333, pl. 26—27; Gh. Bichir, în *Actes du VIIIe Congrès International des sciences préhistoriques et protohistoriques*, I, Belgrad, 1971, p. 275; idem, *Ponica*, 5, 1972, p. 137

să le atribuim populației autohtone. Este bine cunoscut faptul că dacii practicau și în această vreme incinerarea²².

Prezența unui vas aparținând populației autohtone, într-un mormînt sarmatic, nu trebuie să ne surprindă. Sînt numeroase descoperirile în care alături de obiecte specifice sarmaților apar și materiale de proveniență dacică sau romană, preluate de la daci sau romani în urma contactelor mai mult sau mai puțin pașnice. Dealtfel, se pare că sarmații își confecționau singuri doar vasele lucrate cu mîna. Fiind o populație nomadă ei s-au preocupat mai puțin de însușirea tehnicii de lucrare a olăriei, care presupunea, în primul rînd o specializare în acest domeniu. Este foarte posibil ca sarmații să se fi mulțumit să și le procure din mediul populațiilor sedentare în mijlocul cărora trăiau, cît și din imperiu. O dovadă în plus o constituie și cele două morminte la care ne-am referit, ambele avînd ca ofrandă vase lucrate la roată de producție autohtonă.

Prezența oglinzii sarmatice în cea de-a doua descoperire prezentată mai sus vine și ea în sprijinul atribuirii etnice a mormîntului respectiv unui sarmat. Obiect de podoabă, mult rîspîndit la sarmații din stepele nord-pontice, el apare frecvent și în mormintele sarmatice descoperite în regiunile noastre²³. Studiarea complexelor arheologice în care s-au găsit asemenea oglinzi a prilejuit stabilirea faptului că ele nu depășesc mijlocul secolului al III-lea²⁴. Acesta ar fi un argument în atribuirea mormîntului de la Dealul Piscului tot în prima jumătate a secolului al III-lea e.n.

Descoperirile de la Mogoșoaia și Dealul Piscului, pe lângă cea cunoscută pînă acum de la Măgura Jilavei²⁵, vin să demonstreze prezența sarmaților pe teritoriul de astăzi al orașului București, dacă nu mai devreme, sigur în prima jumătate a secolului al III-lea e.n.

Harta descoperirilor sarmatice indică frecvența acestora în jumătatea de răsărit și partea de sud a Munteniei, de-a lungul Dunării pînă la vechiul limes transalutan²⁶. De remarcat este faptul că în centrul Munteniei, urmele sarmatice par a se opri undeva pe linia București-Ploiești, la vest de această zonă nemaifiind surprinsă arheologic prezența sarmaților. Rămîne de văzut dacă cercetările și descoperirile viitoare vor întări această ipoteză. Dealtfel este normal ca sarmații să fi preferat zonele de stepă și silvostepă și să nu se fi aventurat în zona pădurilor.

Populația autohtonă a dacilor liberi a preferat tocmai aceste zone, mai bine apărate. La sfîrșitul secolului al II-lea e.n. și în prima jumătate a secolului al III-lea e.n., cînd locuirile dacilor liberi se înmulțesc, cuprinzînd regiuni tot mai întinse, teritoriul actual al orașului București s-a

²² S. Morintz, *Materiale*, 8, 1962, p. 513–519; Gh. Bichir și Eug. Popescu, *StCom Pitești*, 1968, p. 81–96; Gh. Diaconu, *op. cit.*, p. 30–35; în privința existenței înhumației, se pare numai în cazul copiilor, vezi discuțiile la Gh. Bichir, *SCIV*, 12, 1961, 2, p. 262 și urm.; idem, *Dacia N.S.*, 11, 1967, p.215–217; idem, *SCIV*, 20, 1969, 2, p. 219–236; idem, *Cultura carpică*, p. 36–44; I. Ioniță, V. Ursache, *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 220–222; M. Babeș, *SCIV*, 22, 1971, 1, p. 31–37.

²³ Gh. Bichir, *Pontica*, 5, 1972, p. 161.

²⁴ Idem, *SCIV*, 12, 1961, 2, p. 260.

²⁵ Dinu V. Rosetti, *op. cit.*, p. 208–209.

²⁶ Gh. Bichir, în *Actes du VIIIe Congrès International des sciences préhistoriques et proto-historiques*, I, Belgrad, 1971, p. 275; idem, *Pontica*, 5, 1972, p. 140.

găsit într-o zonă de coabitare a sarmaților cu populația autohtonă. Acest lucru s-a reflectat și în cultura materială a dacilor liberi care a asimilat o serie de elemente specifice sarmaților.

TOMBES SARMATES DÉCOUVERTES À MOGOȘOAIA ET DEALUL PISULUI (VILLE DE BUCAREST)

RÉSUMÉ

Aux découvertes sarmates antérieurement connues dans les environs de Bucarest, l'auteur ajoute deux tombes à inhumation mises au jour à Mogoșoaia et Dealul Pisului.

Suivant les particularités du rite et du mobilier funéraire, ces tombes datent de la première moitié du IIIe siècle de n.è. Elles marquent la limite occidentale de la pénétration des Sarmates dans la région du Bas-Danube, à cette époque.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Mogoșoaia. Plan de la tombe sarmate.

Fig. 2. Mogoșoaia. Broc découvert dans la tombe sarmate.